

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.4.14>**В. С. Червонописький**здобувач кафедри адміністративного, кримінального права і процесу
Міжнародного університету бізнесу і права

ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО КОНЦЕПТУ ВИНИ В МЕЖАХ АДМІНІСТРАТИВНОЇ НАУКИ

Метою статті визначено здійснення дослідження формування наукового концепту вини в межах адміністративної науки. Автором зроблено висновок, що в контексті фінансового права та правовідносин, питання вини стосується визнання особою (юридичною чи фізичною) своєї вини у порушенні фінансових норм, податкових обов'язків чи інших фінансових відносин. З'ясовано, що вини можна визнати на підставі добровільного визнання або у результаті дій контролюючих органів, таких як перевірки, ревізії, обстеження тощо. Встановлено, що основні аспекти вини в фінансовому праві включають: усвідомлення та умисне спрямування дій, що розуміється як те, що особа мала свідомість та умисел у вчиненні дій, які порушують фінансові закони чи норми; подання інформації: особа може визнати свою вини, подаючи відповідну інформацію контролюючим органам або використовуючи інші механізми саморегулювання; дії контролюючих органів: контролюючі органи мають право проводити різноманітні заходи для виявлення порушень та визначення вини осіб у сфері фінансів; юридична відповідальність: визнання вини може призвести до юридичної відповідальності, яка може включати штрафи, покарання, відшкодування збитків тощо. Визначено, що в межах фінансово-правових досліджень відбувається акцентуація уваги на проблемі відсутності чіткого визначення складу фінансового правопорушення в законодавстві, що дійсно може ускладнювати процес призначення заходів відповідальності та їх застосування. Підкреслено, що в межах адміністративно-правової та фінансово-правової науки формується науковий підхід, що попри відсутність прямої вказівки у нормативних положеннях чинного деліктного законодавства положень про те, що юридична особа може бути суб'єктом відповідальності за правопорушення, передбачені КУпАП, юридична особа є носієм адміністративної деліктоздатності.

Ключові слова: адміністративно-деліктні правовідносини, вина, фінансово-правова наука, адміністративна наука, концепт.

Постановка проблеми. Визначення змісту та сутності вини як елементу механізму юридичної відповідальності є актуальною тематикою сучасної юриспруденції. В межах деліктного законодавства України домінуючим є підхід до розуміння вини як психічного ставлення особи до вчиненого діяння, що створює перепони до запровадження норм, що встановлюють відповідальність юридичної особи як суб'єкта адміністративно-деліктних правовідносин. Важливим з точки зору формування авторського концепту вини як адміністративно-деліктних правовідносин здійснення огляду наукових публікацій суміжних галузей, зокрема, адміністративного та фінансового права. Необхідно підкреслити, що здійснення адміністративно-правових та фінансово-правових досліджень з питань встановлення змісту та сутності вини як умови адміністративної відповідальності спрямову-

ється на вирішення проблеми пошуку напрямів забезпечення ефективності запобігання правопорушень, що виникають в наслідок протиправної діяльності юридичної особи.

Стан наукової розробки проблеми. Визначення змісту вини як елементу механізму юридичної відповідальності вимагає звернення дослідницької уваги як до загальнотеоретичних наукових розробок, так і до наукових висновків, досягнутих в межах спеціальних галузевих публікацій. В межах науково-теоретичних публікацій та практичних розробок вина розглядається через її розуміння як елементу делікту (О.В. Церковна [1]; Ю.О. Легеза [2, с. 886–888]); підстава застосування відповідальності (Д.М. Лук'янець [3]; Д.А. Рябікін [4]; В.К. Колпаков [5]; М.Й. Коржанський [6]); як принцип відповідальності (В.Д. Примак [7; 8]; Д.Г. Михайленко [9]); як передумова або умова відповідальності

(Б.В. Карнаух [10, с. 461–468]; І.С. Канзафорова [11]; Л.М. Касьяненко [12]). Але при цьому узагальненого підходу до встановлення її змісту не вироблено, що обумовлює актуальність даної наукової розробки.

Метою статті є дослідження формування наукового концепту вини в межах адміністративної науки.

Виклад основного матеріалу. Питання застосування заходів адміністративної відповідальності до юридичних осіб розглядалось в межах загальнотеоретичних розробок, де варто виокремити дисертацію Ю.А. Дорохіної на тему «Забезпечення прав юридичної особи в адміністративних провадженнях» (2010 р.) [13; 14, с. 141–145], де вченою обґрунтовано, що підставою для застосування юрисдикційних обмежувальних права юридичних осіб заходів є певна сукупність юридичних фактів, які переважно мають бути протиправними діями, тоді як правомірні дії є підставою для участі юридичних осіб у неюрисдикційних провадженнях. Таким чином, вченою доводиться, що юридичних осіб можуть бути застосовані заходи механізму адміністративної відповідальності і без необхідності процесуального доведення її вини [13, с. 200–201]. Визначення змісту механізму адміністративної відповідальності юридичних осіб через призму застосування до таких суб'єктів адміністративно-господарських санкцій здійснено було у монографічному дослідженні І.С. Войтенко на тему «Адміністративно-правові засади застосування адміністративно-господарських санкцій» (2011 р.), де вперше було обґрунтовано авторське визначення «адміністративно-господарських санкцій, як комплексу заходів адміністративного впливу в системі державного управління у сфері господарських відносин, безпосереднє призначення яких полягає у припиненні правопорушень та ліквідації їх наслідків, ефект від застосування яких виявляється у сприянні дотриманню правопорядку, підвищенні якісного рівня перебігу внутрішньогосподарських операцій та взаємодії суб'єктів господарювання із державою» [14, с. 9].

Варто зазначити, що дослідження застосування вини як умови адміністративної відповідальності розглядалось в межах внутрішньогалузевих спеціальних досліджень, де в межах окремих сфер суспільних відносин вивчались механізми оптимізації таких правозастосовчих процесів. Зокрема, у наукових працях Ю.В. Венгер вивчалось питання встановлення вини як умови адміністративної відповідальності юридичних осіб у сфері стандартизації [15, с. 85–87].

Питання застосування адміністративно-господарських санкцій у сфері містобудування розглядалися у дисертації О.Б. Ляшка на тему «Адміністративні послуги у сфері містобудування» (2015 р.), де розглядалось питання участі суб'єктів господарювання у здійсненні дозвільно-ліцензійних проваджень з питань організації підготовчих, будівельних та архітектурних робіт, а також щодо запобігання вчинення правопорушень у цій сфері правовідносин [16]. Проблематика встановлення засад здійснення містобудівної діяльності, в тому числі крізь призму розгляду питання застосування заходів адміністративної відповідальності до юридичних осіб порушувалось у дисертації Є.А. Неборського на тему «Адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів містобудування» (2020 р.) [17].

На рівні монографічного дослідження розглянуто проблематика формування загальнонаціональної політики у сфері містобудування у дисертації О.О. Череміса [18], де окрема дослідницька увага приділена встановленню змісту структури земельних правопорушень у сфері містобудування як підстави юридичної відповідальності, дослідженню її суб'єктивних та об'єктивних елементів, і в тому числі вини як елементу суб'єктивної сторони земельних правопорушень.

Дисертація М.Я. Сакали на тему «Відповідальність юридичних осіб за податкові правопорушення» (2011 р.) є цінною з точки зору науково-теоретичного дослідження та практики правозастосування тим, що автору вдалося обґрунтувати розуміння таких категорій, як «штраф», що вченим розуміється як «грошове стягнення, що застосовується уповноваженим органом державної влади до платника податків; «пеня» як санкція, що застосовується до юридичних осіб за вчинення податкових правопорушень, що спрямовується на відновлення порушеного режиму формування дохідної частини Державного та місцевих бюджетів за рахунок податків [19, с. 9–10].

Крім того питання фінансово-правової відповідальності юридичних осіб розглядалось у дисертації М.О. Федорова на тему «Вина у фінансовому праві» (2013 р.) [20; 21], де вченим обґрунтовано висновок про систему обставин, що виключають вину в податкових правовідносинах, які, зокрема, не є систематизованими, та передбачаються відповідно до ч. 44.5 ст. 44, ч. 49.6 ст. 49, ст. 53, ч. 54.5 ст. 54, ч. 129.6 ст. 129 Податкового кодексу України. При цьому вченим зроблено висновок, про те, що звільнення від податкової відповідально-

сті законодавцем пов'язується із необхідністю встановлення вини платника податків. Тобто податкова відповідальність є відповідальністю, що вимагає доведення вини платника податків, але при цьому відповідно до норм ПК України вина відноситься до факультативних умов застосування фінансово-правових санкцій.

Цікавим з точки зору міжгалузевого характеру дослідження є наукова праця Н.О. Гуторової [22], де досліджено питання кримінально-правової відповідальності у сфері фінансів, при цьому окремо розглядається проблематика застосування кримінально-правових санкцій до юридичних осіб, винних у вчиненні фінансових злочинів.

У наукових публікаціях О.О. Дудорова висвітлюються питання кримінально-правової відповідальності юридичних осіб за вчинення податкових правопорушень [23].

Висновки. Узагальнюючи, варто зробити висновок, що в контексті фінансового права та правовідносин, питання вини стосується визнання особою (юридичною чи фізичною) своєї вини у порушенні фінансових норм, податкових обов'язків чи інших фінансових відносин. Вини можна визнати на підставі добровільного визнання або у результаті дій контролюючих органів, таких як перевірки, ревізії, обстеження тощо. Основні аспекти вини в фінансовому праві включають: усвідомлення та умисне спрямування дій, що розуміється як те, що особа мала свідомість та умисел у вчиненні дій, які порушують фінансові закони чи норми; подання інформації: особа може визнати свою вину, подаючи відповідну інформацію контролюючим органам або використовуючи інші механізми саморегулювання; дії контролюючих органів: контролюючі органи мають право проводити різноманітні заходи для виявлення порушень та визначення вини осіб у сфері фінансів; юридична відповідальність: визнання вини може призвести до юридичної відповідальності, яка може включати штрафи, покарання, відшкодування збитків тощо. Отже, фінансове право регулює відносини у сфері фінансів, оподаткування та інших фінансових зобов'язань, і визнання вини є важливим елементом ефективного функціонування цього правового поля.

В межах фінансово-правових досліджень відбувається акцентуація уваги на проблемі відсутності чіткого визначення складу фінансового правопорушення в законодавстві, що дійсно може ускладнювати процес призначення заходів відповідальності та їх застосування. Неви-

значеність та прогалини у законодавстві залишають широкий простір для тлумачень і можуть призводити до ситуацій, коли правопорушення залишаються без належного застосування відповідальності.

Таким чином, в межах адміністративно-правової та фінансово-правової науки формується науковий підхід, що попри відсутність прямої вказівки у нормативних положеннях чинного деліктного законодавства положень про те, що юридична особа може бути суб'єктом відповідальності за правопорушення, передбачені КУпАП, юридична особа є носієм адміністративної деліктоздатності.

Список використаної літератури:

1. Церковна О. Вина, як елемент складу цивільно-правового делікту. URL: [https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/Ryga_07_12_2018/Ryga18\(24\).pdf](https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/Ryga_07_12_2018/Ryga18(24).pdf)
2. Легеза Ю.О. Суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення. В кн. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 5. Харків, 2020. С. 886–888.
3. Лук'янець Д.М. Вина як суб'єктивна підстава адміністративної відповідальності та проблеми її визначення. URL: https://biem.sumdu.edu.ua/images/stories/docs/K_KPD/Lukianets_23.pdf
4. Рябікін Д. А. Вина як підстава для відповідальності морського перевізника. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.) Ю. П. Аленін [та ін.] ; МОН України; НУ ОЮА. Одеса : Юрид. л-ра, 2014. Вип. 73. С. 304–310.
5. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навч. посіб. К. : Юрінком Інтер, 2008. 256 с.
6. Коржанський М.Й. Вина у кримінальному праві. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К. : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 1 : А–Г. С. 394.
7. Примак В.Д. Вина і добросовісність у цивільному праві (теорія, законодавство, судова практика). К.: Юрінком Інтер, 2008. 432 с.
8. Примак В. Ознаки непереборної сили у відносинах цивільно-правової відповідальності. *Юридична Україна*. 2008. № 6. С. 60–67.
9. Михайленко Д.Г. Об'єктивне ставлення у вину в сучасному кримінальному праві. URL: <http://dSPACE.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/4157/32.%20Mychailenko%20D.%20Obektyv%20stanov%20vin.pdf>
10. Карнаух Б. Вина як антропологічна умова приватноправової відповідальності. *Філософія права і загальна теорія права*. 2014. № 1–2. С. 461–468.

11. Канзафарова І.С. Вина як умова деліктної відповідальності в країнах континентальної правової сім'ї. *Держава і право*: зб. наук. пр. юрид. і політ. науки. Вип. 29. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. С. 372–376.
12. Касьяненко Л.М. Деякі особливості фінансово-правової відповідальності за порушення податкового законодавства. Черновці : Рута, 2003. С. 260–267.
13. Дорохіна Ю.А. Забезпечення прав юридичної особи в адміністративних провадженнях : автореф. дис. ... к.ю.н. : 12.00.07. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010. 20 с.
14. Дорохіна Ю.А. Способи захисту прав юридичної особи в адміністративному провадженні. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2009. № 1. С. 141–145.
15. Войтенко І.С. Адміністративно-правові засади застосування адміністративно-господарських санкцій : дис. ... к.ю.н. 12.00.07. Ірпінь, 2011. 216 с.
16. Венгер Ю.В. Вина як суб'єктивна підстава адміністративної відповідальності юридичної особи за вчинене правопорушення у сфері стандартизації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. №13. Том 1. С. 85–87
17. Ляшко О.Б. Адміністративні послуги у сфері містобудування : дис. ... к.ю.н. : 12.00.07. Запоріжжя, 2015. 225 с.
18. Неборський Є. А. Адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів містобудування : дис. ... к.ю.н. 12.00.07. Київ, 2020. 246 с.
19. Череміс О. О. Земельне правопорушення у сфері містобудування як підстава юридичної відповідальності : дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Київ, 2021. 247 с.
20. Сакали М.Я. Відповідальність юридичних осіб за податкові правопорушення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / М.Я. Сакали. К., 2011. 20 с.
21. Федоров М. О. Вина у фінансовому праві України : к.ю.н. : спец. 12.00.07 – Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ: Київський міжнародний університет, 2013. 257 с.
22. Гуторова Н.О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України : монографія. Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. 384 с.
23. Дудоров О.О. Ухилення від сплати податків : кримінально-правові аспекти. К. : Видавництво «Істина», 2006. 648 с.

Chervonopyskyi V. S. Formation of the scientific concept of guilt within administrative science

The purpose of the article is to conduct research on the formation of the scientific concept of guilt within the framework of administrative science. The author concluded that in the context of financial law and legal relations, the question of guilt refers to the recognition by a person (legal or physical) of his guilt in violation of financial norms, tax obligations or other financial relations. It was found that guilt can be recognized on the basis of voluntary recognition or as a result of the actions of control bodies, such as checks, audits, surveys, etc. It has been established that the main aspects of guilt in financial law include: awareness and intentional direction of actions, which is understood as the fact that a person had awareness and intention in committing actions that violate financial laws or regulations; submission of information: a person may plead guilty by submitting relevant information to regulatory bodies or using other self-regulation mechanisms; actions of supervisory bodies: supervisory bodies have the right to carry out various measures to detect violations and determine the guilt of persons in the field of finance; Legal Liability: Pleading guilty may result in legal liability, which may include fines, penalties, damages, and more. It was determined that within the framework of financial and legal research, attention is focused on the problem of the lack of a clear definition of the composition of a financial offense in the legislation, which can really complicate the process of assigning measures of responsibility and their application. It is emphasized that a scientific approach is being formed within the scope of administrative-legal and financial-legal science, that despite the absence of a direct indication in the normative provisions of the current tort law of the provisions that a legal entity can be the subject of liability for offenses provided for by the Code of Criminal Procedure, a legal entity is bearer of administrative tort capacity.

Key words: administrative-delict legal relations, guilt, financial and legal science, administrative science, concept.